

Emigráns magyar lapok Dél-Amerikában a második világháború éveiben

MARKOVITS GYÖRGYI

„... Torkában dobogó szívvel nyúl az ember keze az újság után. Háborús és politikai híreit az éhező mohóságával veszi magához; bénaságra ítélt tettvégya szellemét már rég az európai síkra helyezte át. Ott éli magát és várja türelmetlen, őrlött idegekkel a rombolás végét, Hitler bukását, az európai, és vele a magyar föld felszabadulását.” — ebben a tömör mondatban foglalta össze az egyik emigráns lap a korabeli sajtó lényegét.¹

1941. október 19-én indult Buenos Airesben az *Új Világ* című kitűnő hetilap, amely két esztendőn át tájékoztatta a Dél-Amerikában élő magyarokat mindazon kérdésről, ami ezekben a világ számára oly nehéz években a középpontban állt; két esztendőn át küzdött a fasizmus ellen, az országhatárokon átnyúló összefogás érdekében harcra buzdított aktuális politikai cikkekkel, történelmi-elméleti írásokkal, élő és halott nagy magyar írók elbeszéléseivel és verseivel, JÓZSEF Attilával — a jövőért.

Az első évfolyam első számának *Történelmi idők* című vezércikke programadó írás. „Történelmi idők súlyos felelősségérzete — amelyet úgy önmagunkkal, mint hazánkkal és az egész emberiséggel szemben érzünk — hívta életre ezt az újságot, hogy e súlyos napokban, amikor a civilizáció és a legsötétebb barbarizmus élet-halál harcot vív Európa vértől öntözött földjén, az itt élő demokratikus magyarság ezreinek harcos szócsöve, bátorítója, a bestiális nácizmus elleni gyűlölet összefogója, a Hitler és Mussolini hordáival szembenálló szövetséges hadseregek támogatásával szervezője, s az új, független, szabad Magyarorszáért megindult mozgalom szíve-lelke és irányítója legyen... A szabad magyarok harcos törekvését a Londonban most megalakult központi függetlenségi szervezet irányítja, amelyet gróf Károlyi Mihály vezet, akinek személye teljes garanciát nyújt arra úgy a szövetségeseknek, mint minden magyarnak, vallásra és osztályra való tekintet nélkül, hogy az új, szabad Magyarország vezetése a legjobb kezekbe kerül...” Ugyancsak az első szám első oldalán találjuk a spanyol nyelvű, hasonló tartalmú írást *Salutación* címmel.

A lap két éven át jelent meg, előbb KOLLÁR Béla, majd Szász Béla szerkesztésében. Az általunk ismert utolsó szám dátuma 1943. október 2.

A lap, címével összhangban — az új világ propagátora és harcosa volt,

1. BÁNÁTI Nándor: *Az újságolvasás útja, a hatodik oldaltól az elsőig.* = *Magyar Lapok.* 1944. szept. 16.

olyan orgánus, amely hasábjain a világ ügyét teljes szélességében és mélységében átfogta.

Fő célkitűzése — az antifasiszta nemzetközi összefogás szolgálatában — a mozgalom szervezése volt. Minden száma közölt felhívásokat, nyílt leveleket, kiáltványokat, üzeneteket, mozgalmi híreket. Programja összhangban állt a hazai népfrontmozgalom, s a későbbi Magyar Front, valamint az egész magyar baloldali emigráció céljaival és akcióival. A háború éveiben született *Új Világ* azonnal megtalálta a közös hangot szellemi őse és rokona, a több évtizede élő és ható *Kanadai Magyar Munkás* és a new-yorki *Magyar Jövő* című kommunista lapokkal. Hasonlóképpen a szintén a háború idején, Mexikóban alapított *Szabad Magyarország* című folyóirattal, amelyet TAMÁS Aladár szerkesztett (aki 1939-ben, a párizsi emigrációban az *Üzenet*, s még előbb itthon, a 100% c. lap szerkesztője).

Az *Új Világ* egy esztendő munkáját a testvérlapok meleghangú táviratokban üdvözölték.

A new-yorki *Magyar Jövő* és a *Kanadai Magyar Munkás* üdvözlő táviratai így szólnak:

Évfordulójuk alkalmából fogadják testvéri üdvözeiteinket. Folytassák munkájukat az amerikai nemzetek szolidaritásáért. Gyűjtsék maguk köré a magyarokat a szabad demokratikus Magyar Köztársaság megvalósítása érdekében a világszabadság ügyéért.

Magyar Jövő
Legmelegebb testvéri üdvözeiteinket küldjük Önöknek évfordulójukra és szerencsekívánatainkat további demokratikus harcukhoz. Üdvözlünk továbbá minden délamerikai szabad magyart, aki az áruló Horthy-kormányzattal és a hitlerizmussal egyaránt szembe fordul. Így tovább!

Kanadai Magyar Munkás
Toronto, Kanada²

A lap közölte a legfontosabb mozgalmi dokumentumokat, így többek között a világ munkásságának nyolc pontját, és a Demokratikus Magyarok Amerikai Szövetségének a kiáltványát.

A világtörténelem legszörnyűbb háborús összecsapásának napjaiban Moszkvában kezdet nyújtottak egymásnak és sorsközösséget fogadtak az angol és szovjet szakszervezetek vezetői. Az angol szervezett munkásság küldöttsége három napon át (október 13—15.) tanácskozott az orosz szakszervezeti tanács küldötteivel és a tárgyalások eredménye az a nyolc pont, amely nemcsak az angol és orosz munkásságot, de az egész világ szervezett munkásságát is kötelezi:³

A világ munkásságának nyolc pontja

1. Akcióegység a háborúban a hitlerizmus ellen;
2. Az angol és szovjet kormányok legteljesebb támogatása;
3. A legnagyobb erőfeszítéssel elérni a háborús termelés maximumát;
4. Az elérhető legnagyobb mértékben fegyveres segítséget nyújtani Oroszországnak;
5. A közös harcban felhasználni minden propagandaeszközt,
6. Az angol és szovjet szakszervezetek legteljesebb kölcsönös támogatása;
7. A két ország munkásmozgalmának vezetői között állandó és szoros személyes kapcsolat fenntartása;
8. A legteljesebb segítése azon megszállott országok népeinek, amelyek az elnyomás ellen, országuk függetlenségéért és a demokratikus jogokért küzdenek.

2. *Új Világ*. 1942. október 31.

3. *Új Világ*. 1941. november 1.

A Demokratikus Magyarok Amerikai Szövetsége *Kiáltványt* intézett Amerika Szabad Magyarjaihoz *A náciizmus ellen: A Szabad Magyarorszáért* címmel.

A *Kiáltványt* a szövetség nevében a következők írták alá: CZAKÓ Ambró, FÉNYES László, MOHOLY-NAGY László, HALASI Béla, HALÁSZ Miklós, JÁSZI Oszkár, KÉRI Pál, LENGYEL Emil, LUGOSI Béla, RÁ CZ Samu, RONY H. Hugó, SCHULTZ Ignác, GELLÉRT Hugó, VARGA János, VÁMBÉRY Rusztem, TEREBESSY János és VINCE Sándor.⁴

Három esztendőn át közölte a lap a hadihelyzet legfontosabb eseményeit. A harmadik évfolyam első száma 1943. január 2-i *1943* című vezércikkében megállapítja, hogy

„Az egyesült nemzetek győzelmük biztos, nyugodt tudatában néznek az új esztendő eseményei elé. A szövetségesek a front minden szakaszán, támadásban, s a náci »verhetetlen« seregei menekülésszerű visszavonulásban vannak . . .

Nehéz küzdelem vár még a szabadságharcosokra, de nem vitás, hogy az új esztendő az elkerülhetetlen vereség árnyékát veti a náci-fasiszta hóhérokra és szűkölve menekülni próbáló zsoldosaira. A szabad magyaroknak is résen kell lenniök, hogy a reakció ügynökei soraik közé ne lopakodhassanak, hogy a külföldi magyarság szerves egységben, lelkes harc készséggel sorakozva fel KÁROLYI Mihály zászlaja alatt, készen álljon a — talán még ebben az évben bekövetkező — nagy döntésre”.

A náci-fasizmus elleni harci felhívást, amelyet a lap január 16-i száma közölt, az Argentínai Szabad Magyar Mozgalom vezetősége nevében Soós István titkár és báró PONGRÁ CZ Ferenc elnök írták alá. Ugyanez a szám közli, hogy otthon létrejött a Nemzeti Front, és ismerteti az abban egyesült pártok kiáltványát is.

Április 10-én az első oldalon KÁROLYI Mihály cikke áll: *Mindenkinek választania kell, hogy hova csatlakozik*. Április 17-én a lap nagy cikkben számol be a budapesti *Népszava* 1943-as karácsonyi számáról, melyben többek között BAJCSY-ZSILINSZKY Endre, SZEKFÜ Gyula, ILLYÉS Gyula, s a Nobel-díjas SZENT-GYÖRGYI Albert írásai tesznek hitet a fasizmus elleni egységfront mellett (*A magyarországi intellektuelek a nemzeti egységfrontért*).

A július 17-i számban rövid hír olvasható SZENT-GYÖRGYI Albert állásfoglalásáról „a mostanában divatosná vált, üres, múltó jelszavak” (a nemzeti szocializmus zavaros szólalmai) ellen.

Az *Új Világ* legutolsó számainak egyike, az október 2-i szám *Üzenet Magyarországnak népéhez* című felhívásában Argentina, Bolívia, Chile és Uruguay magyarjai biztosítják szolidaritásukról az itthoniakat, s szólítanak a fegyverek megfordítására.

Jól tükrözi a lap irányát az 1943. március 13. szám, amely negyvennyolc szellemét idézi. A vezető cikk a szabadságharcra tekint vissza; a továbbiakban a következőket olvashatjuk: *Részletekben adják el Magyarországot, Az angol munkások üzenete Magyarországnak népéhez, Március tizenötödike a magyar nép világszemléletében* (írta DR. NEUSCHLOSZ S. Marcell egyetemi tanár, a Dél-Amerikai Szabad Magyar Bizottság elnöke), MÓRA Ferenc: *Táncsics Mihály Szegeden*, PETŐFI Sándor 1848, ILLYÉS Petőfi-jéből részlet *E sajtót a nép nevében lefoglaljuk . . .* címmel; *Herzen Kossuthról*. A március 20-i szám pedig a márciusi ünnepekről számol be.

4. A *Kiáltvány* teljes szövege: *Új Világ*. 1941. november 15.

Ami a publicisztikai írásokat illeti, azok vérbeli újságírók — LIPPAY Zoltán, BEBRITS Lajos, VARGA Jenő, GÁBOR Andor — friss, lendületes, jó írásai (GÁBOR Andor cikkei: *A vörös hadsereg 25 éves 1943. febr. 27.; Halott magyar katonák zsebében . . . Hüller szavai — Hüller ellen*, satírikus írás a bárgyú náci röplapokról 1943. június 19.). Az Amerikába menekült KÉRI Pál szerepel egy-egy cikkel; a londoni emigrációból KÖRMENDI Ferenc küldött a lapnak kitűnő náciellenes írást *A másik Magyarország* címmel 1941. november 8-án. Ugyancsak Londonból küldte *A külföldi magyar írók sorsa* című cikket HAVAS Endre (1943. március 27.), amelyben beszámol az életben maradt magyaroknak munkatáborokban és koncentrációs táborokban való sínylődéséről, s hírt ad egyesek tragikus sorsáról; RÓNAI Zoltán a *Népszava* volt munkatársa, BÍRÓ Mihály, a *Kalapácsos ember* híres rajzolója és LAKATOS László író öngyilkosságáról.

KÁROLYI Mihály sűrűn szerepel a lapban, nemcsak a felhívások, kiáltványok aláírójaként, de cikkek szerzőjeként is. A szerkesztő KOLLÁR Béla tollából cikksorozat olvasható a lapban. Az egyik legtevékenyebb munkatárs VÉR Andor volt, majdnem minden számban található egy-egy satírikus írása. Mindegyik maró iróniával telt, legyen az levél, vers, vagy politikai cikk. A magyar sajtótörténet szempontjából itt talált legérdekesebb írását hadd közöljük:

Levél egy barátomhoz.

Kedves barátom! . . . Vajon mit csinálsz most, vajon mi van veled? Te sohasem alkudtál meg, hajlíthatatlanul mentél mindig azon az úton, amelyet a lelkiismereted kijelölt s ez az út ma, jól tudom — könnyen torkollhat a koncentrációs táborba, sőt a halálba is. Vajon élsz-e még — cikázik fel bennem a kérdés, mert tudom, milyen életveszélyes ma ígét hirdetni s milyen kockázatot rejt magában a meggondolatlanul, vagy tudatosan kimondott szó, amely sísteregve hull bele a magyar lelkek kényszerű némaságába. Én hiszem, hogy élsz s talán még a tollat sem ütötték ki a kezedből. Talán a föld alatt dolgozol, katakombákban buzdítod kitarásra és ellenállásra a népet, de talán fent vagy, fent a napvilágon, ülsz a szerkesztőségben egy íróasztal mellett és írsz, mert ez a hivatásod, rovod a sorokat s minden szellemi erődöt arra összpontosítod, hogy tulajdonképpen mondanivalódat a sorok közé szódd.

A hivatásod épp olyan keserves, mint magasztos. Sajnálak érte, de irigyellek is. Én itt élek Argentínában, hozzád képest elképzelhetetlen bőségben és szabadságban, de néha szinte fizikailag fáj ez az én jó sorsom s néha bizony szőkevénynek érzem magamat, aki megfutamadott a magyar balsors elől. Megteszem a magamét bátran ebben a világszabadságharcban, de mennyivel felelőtlenebb az én bátorságom, mint a tied. Én nekírúgtathatok Kállay-Quislingnek s Hitler talpát alázatosan nyaló, a magyar népet kegyetlenül halálba küldő gangjének, nem lesz belőle semmi bajom, nem veszik a fejemet, még csak börtönbe se zárhatnak. A te, a ti bátorságotok azonban telve van felelősséggel magatok, családotok és a magyar nép iránt. A ti bátorságotok óvatos bátorság kell legyen: úgy kell útnötök, hogy éppen az ne vegye észre, aki ellen az ütés irányul, mint ahogy a megcsalt férj szarvait is mindenki látja, csak ő maga nem. Nektek legalább száz jelentéktelen és szürke sort kell leírnotok, amíg elbújthatottok köztük egyet, de olyant, amely lelkeket perzsel, szenvedélyeket gyújt és kivezető utat mutat a sötétségből . . .

Tudom, milyen irtózatos nehéz lehet Magyarországon becsületes újságírást művelni ma, amikor minden leírt szóra száz gestapós szem szegeződik s amikor a cenzorok siserehadának lidércnyomása alatt még az agytekervényekben bújkáló szabad gondolat is annyiszor elvetélddik, mielőtt testet öltene . . . Valamikor minden szó, amely szembeszegült a végzettel, hiábavalónak bizonyult. De most, amikor a végzet betelt, újra megnőtt a szónak, az ígének az ereje: sújtó kaszává élesedhet, ökölként csaphat le a „barátság” mezében grasszáló népsyomorgató gestapólegényekre, bombákká sűrűsödhet s ítéletté válhat a kínpadra vont magyar nép ajkán, kemény ítéletté, mely elsöpri hazánkból a náciakat és mindazokat, akik a náciak készséges zsoldosaivá szegődtek.

Ez a szó, ez a kínban foganó, feszültséggel teli, oldó, ható és robbantó ige a tied édes barátom s hiszem, hogy mondd, írod és terjeszted is ezt a vesztélyes de szabadító ígét. A farkasok dalát dalolod s nem az ostort esattogató urak lábait, az dörgölődöz kutyákét. Űzött

csikasz vagy, akire ezer veszedelem leselkedik, de legalább gondolatban szabad vagy s ha egyet-egyet üvöltsz, végigremeg szavadtól a hóba és hallgatásba merült magyar pusztá...”⁵

A lap hangjának változatosságát fokozzák a Mikes Kelemen-i-stílus hangulatát idéző *Máli néni levele hazuról* (a szerkesztő álneve) címmel közölt aktuális témájú írások — hú kortükrök, egy tragikus kor humoros hangvételi beszámoló.

Máli néni levele hazuról

E héten nem futott be szerkesztőségünkbe. Helyette a következő távirat érkezett tőle:
Azonnal kueldjel egy kilo kenyeret

Máli néni

(*Új Világ* 1941. december 20.)

Máli néni levele hazuról

Kelt levellem Zalaegerszegen, ezer 900 negyven 1-ben, pénteken.

Szeretett kedves onoka Ócsém! Kedves leveledet megkaptam, amelynek igen megörültem. Én hálá Istennek jól vagyok, amit viszont kívánok. Tudatlak szeretett kedves onoka Ócsém, hogy ne ijedjél meg, ha valami rosszat hallanál Felőlem, mert nem igaz semi, nincs semi Bajom. Én mai napig sohasem nyaraltam, pedig már betöltöttem a 68-cadik évemet, így hát elhatároztam, hogy ezen a télen végre ell utazok Nyaralni és így most itt vagyok Zalaegerszegen. Iten mostan igen sokan vagyunk együtt, sok sok ezer nyaralók, s így nagyon jó társaságba vagyok, amit aból is el képzelhetsz, hogy egy csomó katolikus papok, meg rengeteg katonatisztekkel vagyok együtt.

Szeretet kedves onoka Ócsém! Most pedig ved tudomásul és irasd ki az otani ujságba is, hogy az a távirat, amit a multkor küldtem néked, — amibe azt irtam hogy azonalküldjél egy kilo kenyeret — az csak tréfa volt, mivel iten rengeteg sok a kenyér, meg a mindenféle finom eledel és csak vicceltem akor is, amikor a fűrészporról irtam néked, mert egy szó se igaz az egészből, csupán csak annyi, hogy itt a népek igen boldogok, mert sokat keresnek és mindenük meg van, amit a szemök szájuk kíván. De arra kérlek szeretet kedves onoka Ócsém, el ne felejed ezt kiiratni ottani ujságba, mivelhogy ez én nekem életbevágóan fontos. És küldgyél is egy ilyen ujságot nékem, hogy legyen nálam is.

Magamról csak annyit irhatok, hogy jól vagyok. Amikor megérkeztem ide, akor egy kicsit gyengélkettem, ugy hogy feküdni keletett, de mivel itt sok doktor is nyaral köztünk, egy ketőre rendbe hoztak, úgy, hogy már a hátam is alig sajog, ha ráfekszem, s ha puhára ülök, az ülepem se fáj annyira s'mivel sokat borogattam, a talpam is majdnem lelohadt már.

Most egyebet nem írok, zárom leveletem. Szeretettel csókol a Te nagy Nénéd,
Jaj igaz, Háj Hitler!

Máli néni.

(*Új Világ* 1942. január 3.)

A szerkesztők kitűnő érzéke érvényesült az *Új Világ* szépirodalmi részében is. A külföldi szerzők közül néhányat említünk: Ilja EHRENBURG, Makszim GORKIJ, TYIHONOV, Egon Erwin KISCH. BOYER Richard tollából *Egy rokonszenves náci* címmel frappáns elbeszélést közölt az 1943. május 8.-i szám. Ami pedig a magyar szerzőket illeti, a magyar irodalom színe-java vonul fel a lap hasábjain, felsorolni mindnyájukat itt aligha lehetne. KARINTHY, KOSZTOLÁNYI, HELTAI Jenő, IGNOTUS, EMŐD Tamás, MÓRICZ Zsigmond, SZÉP Ernő, ZSOLT Béla, TERSÁNSZKY Józsi Jenő, egy vagy több elbeszéléssel szerepelnek. A másik vonulat, a kommunista írók közül GEREPLYÉS László, ILLÉS Béla, GYOMAI Imre, FORBÁTH Imre, NAGY Lajos, KOMJÁT Aladár és mások nevével találkozunk. A munkásmozgalmi irodalomból ismert HEGYI Ilona *Boldog vagyok* című elbeszélése (1943. január 16.), KARIKÁS Frigyesről *Az erőskező ember* (1943. jún. 12.), GELLÉRI Andor Endre két elbeszélése, *Libacomb* (1943. márc. 6.) és a *Kisgerezdek* (1941. december 20.)

5. *Új Világ*. 1943. március 6.

került be az *Új Világ*ba — ez utóbbiak egyetlen posztumusz Gelléri-kötetben sem szerepelnek. A mártírhaltalt halt KÖRMENDI Zoltán *Nyelvtanország* című allegorikus elbeszélése található a lapban (1942. január 3.) — az igék lázadásáról.

A költészeti anyag is rendkívül gazdag, Mottóként nyugodtan írhatták volna azt, hogy lobogónk: PETŐFI, ADY, JÓZSEF Attila. Számos PETŐFI és ADY-verset, kuruc verseket, több JÓZSEF Attila verset közölnek (például *Anyám, Kirakják a fát*), azon kívül a költő *Öngyilkosság* című prózai írását).

Az „aktuális” versek között néhány kiemelkedő alkotás található, így például FORBÁTH Imre *Panasz és remény* című költeménye (*Új Világ* 1942. december 19. — London, 1942; Pozsony 1958. *Mikor a néma beszélni kezd* című válogatott verskötetben) ZSOLT Béla *Takarodó* című versében tömör, zárt költői sorokban érzékelteti a magyar író sorsát az embertelen világban; ZILAHY Lajos *Leláncolt ódájában* az író lázadásra szólítja a megalázott magyar parasztot. FALUDY György *Magyar paraszt balladája* ugyanezt sugallja, hasonlóképpen az általa fordított *Német zsoldosdal* is, VÉR Andor szatirikus versekben örökíti meg a háborút (*Szeptember végén* Petőfi után szabadon; *A semleges*). Az *Új Világ* közölte ugyancsak VÉR Andor fordításában Bertolt BRECHT *És mit kapott a katona felesége* című versét — amely tudomásunk szerint ennek első magyar fordítása.

A lapban gyakran találunk írásokat a kulturális élet minden területéről. Beszámol SOSZTÁKOVICS *Hetedik szimfóniájának* bemutatásáról (átvéve a *Szabad Magyarországból*), továbbá színházi előadásokról, így BOROSS Elemér itthon betiltott *Forgószél* című háborúellenes darabjáról. Igen jók könyvkritikái is. Egy példa a sok közül: KÖRMENDI Ferenc Londonban 1942-ben megjelent antifasiszta regénye, a *Júniusi hétköznapi* ismertetése.

Az *Új Világ* egészében emberközeli, közvetlen, őszinte és humánus szemléletet sugároz.

Utolsó számainak egyike, az 1943. augusztus 28-i közölte Thomas MANN Alexej TOLSZTOJhoz intézett levelét: „... Oroszország ebben a háborúban nemcsak saját magáért harcol, de egyidőben minden emberért és szabadságukért...”⁶

Thomas MANN az Észak-Amerikában élő világhírű német író a következő sorokat intézte Alexej TOLSZTOJhoz:

Kedves Alexej Tolsztoj!

Váratlanul ér a lehetőség, amelyet a „Russian War Relief” new-yorki fiókja nyújt nekünk Amerikában, hogy Oroszországba üdvözlőleveleket küldjünk s én örömmel ragadom meg az alkalmat. A címzettet magam választhatom — meglepheti, hogy Önnek írok? A nagy irodalmi alkotó nevét viseli, akit én Goethével az egész szellemi világban a legjobban szeretek és tisztellek s akivel szemben mint író is, a leginkább lekötelezettnek érzem magam. Ön is orosz író, az orosz elbeszélőhagyomány minden méltóságával megáldva. Néhány napja gondoltam éppen erőteljes, finom tehetségére, amikor „Ivan Sudaryev történetei” című háborús elbeszélését olvastam a moszkvai „Internationale Literatur”-ban.

Ezért írok Önnek és önben üdvözlöm az egész orosz népet, amelynek cselekedetei, két esztendő óta tartó szenvedése előtt mély hódolattal, csodálattal hajtok fejet. Oly országból üdvözlöm, amelynek viszonylagos biztonsága, a hadszíntértől való távolsága, arra a gondolatra, hogy mit kell Oroszországnak elviselni, s mit vállal mindnyájunkért, a mélyebben érző civileket fájdalommal tölti el. Oly könnyű mondani: „Oroszország nem értünk küzd és szenved, nem tesz szívességet s a nyugati demokráciákkal nincs más közössége, csak a közös ellenség, Oroszország csak sajátmagáért vérzik és győz, Oroszországanyuskáért, hogy saját földjét megszabadítsa az ellenségtől, amely véletlenül a mi ellenségünk is.” Véletlenül? Nem

⁶ Thomas MANN levele Alexej TOLSZTOJhoz. (*Új Világ*. 1943. 35. sz. 7. p.)

véletlenül! Mert ez az ellenség az emberiség ellensége, tagadja a szellemit, az istenit az emberben, tagadja az ember veleszületett törekvését a magasabb, jobb, igazabb és igazságosabb iránt. Végreles tény az, hogy Oroszország ebben a háborúban nemcsak saját magáért harcol, de egyidőben minden emberért és szabadságukért, — bármennyire más is a szabadság szocialista felfogása, mint a nyugati demokráciáké.

Természetesen tudom — mindnyájan tisztában vagyunk azzal —, hogy a demokráciában vannak, akik a Szovjetunió és a nyugat politikai és gazdasági életformájának különbözőségei mellett, kis jelentőséget tulajdonítanak a hasonlóságoknak. Vannak személyek és csoportok, amelyek félnek Oroszországtól, mert gyűlölik ama fejlődést, melyre mi minden reményünket építjük: a szocializmus és demokrácia kapcsolatára, a szabadság és igazság új egyensúlyának megalkotására, amely a népek nemzeti és nemzetközi létét határozza meg s az egyén és a közösség értékeit megbecsüli . . .

Lehet, hogy ezek nem tudatosan kívánják a náci-Németország győzelmét — erre még ők sem képesek. És mégis ők azok, akiknek hallgatólagos rokonszenvére és titkos segítségére a hitlerék és goebbelsek számítanak . . .

Ne értsen félre! Nem az amerikai népről s legfőbb vezetőiről szólok, de kifejezetten személyekről és csoportokról, a fasizmus protektorairól, akiknek mindenütt van befolyásuk; s valóban a fasizmusnak mindenütt a világon vannak ilyen protektorai. Legyen meggyőződve arról és legyenek meggyőződve honfitársai is, hogy mind az amerikai, mind az angol népben mélyes rokonszenv él Oroszország és hősie harca iránt, hogy különösen az amerikai értelmiség fáradhatatlanul hangsúlyozza Oroszország és Amerika jóviszonyának szükségességét és a két nép együttműködésének folytatását követeli. Talán azt válaszolja, hogy időnkben az események általános alakulására az értelmiség befolyása erősen csökkent. Lehet, de megmarad a nép, megmarad az angolszász demokrácia, amelynek erejében bízhatunk annyira, hogy meg legyünk győződve: utolsó sorban a nagy döntések a népek, és nem félelemmel és gyűlölettel telített érdekcsoportok akarata szellemében történnek.

Engedje meg kedves Alexej Tolsztoj, hogy a szeretet és csodálat szavaival zárjam a nagy, szent, mélyen orosz kultúra iránt, amelynek életemért, műveltségemért oly sokkal tartozom! Szerencsét kívánok Önnek, Alexis Tolsztoj, ahhoz a tisztességhez, hogy ebben a hagyományban él s ahhoz az előjoghhoz, hogy e hagyományt a szociális megújulás légkörében bizalommal a jövő iránt, szolgálhatja.

Az Új Világ 1943 októberében szűnt meg, s ugyanez év december 1-én indult útjára szellemi rokona, utóda, a *Magyar Lapok — Páginas Hungaras*, EHRENFELD Béla szerkesztésében.

Az első szám címodalán KÁROLYI Mihály portréja látható, s mellette *A los lectores* című bevezető cikk, spanyolul. Magyar fordítása a második oldalon található, *Az olvasóhoz* címmel. „Új magyar lap köszönt be az Argentinában és a többi dél-amerikai országokban élő magyar családok otthonába . . . A *Magyar Lapok* a külszörszágokban élő többmillió magyar történelmi hivatásának kíván egyik szerény kifejezője lenni . . .”

E hivatás a két utolsó háborús évben: a náci fasizmus lényegének feltárása, nemzetközi akciók szervezése a háború ellen, a békéért.

Az első számban — mint az *Új Világban* is — KÁROLYI Mihály cikke ad programot *A nép nem küld sürgönyöket . . .* címmel. „A háborút még nem nyertük meg, de a fasizmus eszméi már vereséget szenvedtek . . . A köznép Magyarországon és mindenütt a világon, békét és társadalmi biztonságot akar . . . A nép cselekszik, sztrájkol, szabotázt úz. A nép — nem küld sürgönyöket” — így zárul a cikk.

A *Magyar Lapok* több mint egy esztendőn át — 1943 decemberétől 1945. január 13-ig — közölte a háborús híreket, az ellenállási mozgalom eseményeit, így a Károlyi vezette nemzetközi összefogás egy-egy sikeres megnyilvánulásáról is számot adott. Az első szám egyik alapvető cikke *A Dél-Amerikai Szabad Magyar Tanács jelentősége és feladatai*, ezt követik a hasonló tárgyú írások, amelyek közül az egyik legjelentősebb: *Károlyi Mihály üzeni: Alkossanak az oroszországi magyar*

hadifoglyok felszabadító sereget (1944. február 1.), *Az amerikai magyar munkásság kiáltványa Magyarország ipari és földmunkásságához!* — amelyet az Országos Magyar—Amerikai Szakszervezeti Tanács fogadott el 1943. december 5-én New Yorkban — a hitlerizmussal való szakításra hívja fel a magyar dolgozókat (1944. február 15-i szám). A lap április 15-én közli a chilei szabad magyar mozgalom határozatát a felállítandó Magyar Felszabadító Hadsereg javára indított gyűjtésről, s beszámol arról, hogy a fegyveres harcra már sok önkéntes jelentkezett.

A *Magyar Lapok* 1945. január 6-i számának vezető cikke: *Megkezdődik a népi Magyarország új évezrede* — Az Angliai Magyar Tanács és Károlyi Mihály a debreceni ideiglenes kormány mellett. — A Dél-Amerikai Szabad Magyar Tanács táviratban üdvözölte a magyar nemzeti egység első kormányát.

A lap — hasonlóan az *Új Világhoz* — közli a magyar irodalom egy-egy kitűnő darabját, PETŐFI és ADY verseket, ILLYÉS Gyula, MÓRA Ferenc, MÓRICZ Zsigmond, MÁRAI Sándor, KOSZTOLÁNYI Dezső, HELTAI Jenő, SÁNDOR Kálmán, SZÉP Ernő egy-egy elbeszélését. Az emigráns írók tollából is több kitűnő szépirodalmi, illetve publicisztikai írást közölt. GÁBOR Andor például a *Hét csillagból* . . . című aktuális verssel szerepel. HAVAS Endre — KÁROLYI Mihály titkára — *Harcolni kell* című versét küldte Londonból. A vers a hazájából száműzetésbe kényszerült kommunista író lelkiállapotát érzékelteti (Nem szólsz semmit, de tudom újra lázadsz; | nem lelkesedsz, de esendben tervezel | és örülsz: titokban márciusra várhatsz | és ki tudja tán még magyar is leszel | . . . Harcolni kell, harcolni mindenáron, | harcolni kell — valaki ránkrivall — | és csüggni kell az édes szabadságon. (*Magyar Lapok* 1944. június 3.). Jelentős a Bújdosó Magyar aláírással megjelent *Károlyi lobogója* című vers (1944. október 21.), és a *Martin Fierro* című argentin eposz magyar szövege SZABÓ László és VÉR Andor fordításában, amelyből a lap részleteket közölt (1944. aug. 12.).

HAJNAL Jenő tollából a tizennyolcas forradalmi napokról olvashatunk *Emlékezés egy novemberi este* címmel; BOROSS Elemértől (*Forgószél* című darabját nagy sikerrel mutatták be Buenos Airesben) a *Napoleon halála* című írást találjuk, LESZNAI Anna REINITZ Béla haláláról emlékezik meg.

GELLÉRI Andor Endrének a *Két mázsa* és a *A tárgyaltás* (ez utóbbi nem szerepel az író posztumusz kötetében) című elbeszélését közölték.

Színes, eredeti a lap publicisztikai része is; kitűnő riportok és politikai cikkek váltják egymást. Ilyenek például SZALÁRDI János, HEFFER Nándor, BÁNÁTI Nándor, BIHARI, SZÁSZ Béla, SZOKOLY Endre, SOMOGYI Zoltán írásai. (SZÁSZ Béla: *Hain Péter, a „magyar Himmler”*; HEFFER Nándor: *Gyula, Gyoma, Szeghalom . . . — a Népszava szüntelen üldözéséről* —; SZOKOLY Endre: *„Órságváltás” előtt. Még egy kép a gerinces magyar középosztály életéből*; BÁNÁTI Nándor: *Magyar náciházaspart követtem az utcán*).

Külön kell említenünk egy igen fontos elméleti cikket: *Vajon melyik orvos sajnálná a gyilkos bacilust és nem a vergődő beteget?* — *Vértés Marcell levele* —. A lap 1944. június 10-i számában jelent meg a következő magyarázattal: „MAJOR Henrik, az Észak-Amerikában élő világhírű festőművész és rajzoló *Tavaszi élébe* címmel cikket írt a New York-i *Az Emberben*. MAJOR Henrik cikkére egy másik világhírű magyar festőművész és rajzoló, VÉRTES Marcell ugyancsak az *Az Emberben* válaszol.” A válaszlevelet közölte a *Magyar Lapok*. Mondanivalójának lényege, hogy a náci szellemet, „a gyilkos bacilust” nem szabad, nem lehet sajnálni, azt csak irtani lehet és kell. A művész sem lehet pártatlan: DELACROIX legszebb

A Délamerikai Szabad Magyar Tanács távirata a Szovjetunió kormányához

Amikor a felszabadító szovjethadsereg átlépte Magyarország határát, hogy megsemmisítve a náci fasisztákat, kiűzze őket az ország területéről, a Délamerikai Szabad Magyar Tanács Montevideoból a következő táviratot küldte a Szovjetunió kormányának:

A délamerikai szabad magyarok sohasem fogják elfelejteni vörös hadsereg és a szovjet nép segítségét hazánk felszabadításában.

A Délamerikai Szabad Magyar Tanács.

A délamerikai Szabad Magyarok érzelmeit kifejező táviratról az uruguayi sajtó és a nemzetközi hírügynökségek is megemlékeztek.

képe a *Liberté*, a negyvennyolcas forradalom dicsőítése; GOYA az inkvizíció ellen harcolt művészetével, COURBET-t a rémuralom száműzte, PICASSO a *Guernicá*val a francoista banditákat szégyeníti meg. „Öld a náci a ceruzával. Az is öl, ha jól meghegyezed. Hegyezd a plajbászod, Major, gyürkőzz neki, meglásd, remekül fog ízleni a reggelid, ha a saját gyilkos rajzaid fogod látni a reggeli újságban... Manapság furcsán forognak a dolgok. Lehet, hogy egy szép napon a falhoz állít valami rehabilitált vagy új Pétain, a rajzaimért, talán az írókat is a megírandó propaganda írásaikért, téged meg future náci-ellenes skicceidért. Látod nem tagadom, hogy kockázat van a dologban. Dehát nem lehet ilyen decisive időkben csak a a légyapírra ragadt legyeket sajnálni”.

VÉRTES 1919-es emigrációjától kezdve hegyezte a ceruzáját, olyan rajzokat alkotott, amelyek az egész világon terjedve gyilkolták a hazai fehérterrort, majd a náci fasizmust, a háborút, az embertelenség minden fajtáját. A *Magyar Lapok* 1944. július 1-i számában jelent meg VÉRTES Marcell rajza, amely „Mentsük meg Magyarországot”-mozgalom New York-i nagygyűlésének emelvényén jelképezte a náci patkányok ellepte szerencsétlen Magyarországot.

A *Magyar Lapok*ban több álnévvel találkozok az olvasó: Figyelő, Krónikás, Tahi, Zéta. Jó lenne tudni vajon ki, illetve kik rejtőzhettek az álnevek mögött? (Zéta: *Mennyit ér egy ember?* 1944. május 20-án írt arról, hogy Bertold BRECHT, Ilja EHRENBURG és mások művészetüket a fasizmus elleni harc szolgálatába állították.)

A két buenos-airesi magyar lap — távol a hazától, de szellemében közel a hazai ellenállási mozgalomhoz — több mint három esztendőn keresztül derekasan helytállt a fasizmus elleni nemzetközi méretű küzdelemben.

Journaux hongrois parus en Amérique du Sud pendant la deuxième guerre mondiale

GY. MARKOVITS

Cet article présente deux journaux intéressants jusqu'alors inconnus: *Új Világ* (Monde Nouveau) qui est paru au mois d'octobre 1941 et *Magyar Lapok* (Journaux Hongrois) qui lui succède au mois de décembre 1943.

Les deux journaux excellents furent fondés par des intellectuels progressistes hongrois émigrés à Buenos Aires. Dès le début de la guerre jusqu'au mois de janvier 1945 ils renseignèrent les Hongrois vivant loin de leur patrie sur la Hongrie contre-révolutionnaire, sur les principaux problèmes de cette époque tragique. Ils appellèrent à l'activité internationale contre le fascisme par des articles politiques, par des écrits théorico-historiques, par des poèmes, par des nouvelles des écrivains hongrois et étrangers, épris de paix, ils cherchèrent à préparer un monde nouveau, un monde démocratique.

Dans ces deux périodiques qui se cachaient jusqu'à présent dans la cave du Musée Nationale, les intellectuels d'avant-garde se donnèrent rendez-vous. Ces journaux furent supprimés à l'époque, et les exemplaires qui arrivèrent quand-même dans le pays furent confisqués.

Nous citons le nom de quelques auteurs hongrois: Mihály KÁROLYI, Ambró CZAKÓ, László FÉNYES, Andor GÁBOR, Rusztem VÁMBÉRY, Andor VÉR. On peut lire ici les poèmes d'Attila JÓZSEF, des écrits de Frigyes KARIKÁS, Frigyes KARINTHY, Dezső KOSZTOLÁNYI, Zsigmond MÓRICZ, Lajos NAGY; les nouvelles „féériques” inconnues en Hongrie d'Endre Andor GELLÉRI. Les rédacteurs suivirent les meilleures traditions de la poésie hongroise; relevons les poèmes de PETŐFI et d'ADY, la poésie de l'époque du prince Rákóczi.

Parmi les auteurs étrangers nous ne citons que le nom de B. BRECHT, d'I. EHRENBURG, de TIHOV, d'A. TOLSTOJ.

L'un des numéros derniers de *Új Világ* (le 28 août 1943) publia la lettre de Thomas MANN à A. TOLSTOJ, dans laquelle l'écrivain allemand constata: „Dans cette guerre la Russie lutte non seulement pour sa propre liberté, mais aussi pour la liberté du monde entier et de l'humanité.”

La déclaration d'Albert SZENT-GYÖRGYI contre le fascisme y parut en 1943. Dans une sa lettre ouverte le célèbre peintre hongrois, Marcell VÉRTES invite les lecteurs à lutter contre le „microbe meurtrier” contre l'épidémie nazie: „... l'artiste ne peut pas être impartial non plus... la „Liberté” de Delacroix est l'éloge de la révolution de 1848; Goya lutte par son art contre l'inquisition; c'est la terreur qui exilait Courbet; Picasso méprise les bandits francoistes par sa Guernica...”

Les deux journaux réalisèrent le programme de la littérature engagée à un niveau artistique très élevé à une époque qui voulait tuer tout humanisme.